

यया मता" तत्र कोशस्थयां कामलासाह "कालान्तरात्
खरीभूता कच्छा स्यात् कुम्भकामला" अत्रिकं कामलाशब्दे
१८६६७० उक्तम् । सुष्ठुते तु कुम्भाङ्गयमित्युक्तं यथा "सका-
मलापालकिपाण्डुरोगकुम्भाङ्गयो लावरकोऽलसाख्यः"
इत्युपक्रम्य "वक्ष्यामि लिङ्गान्यथ कामलायाः" इत्युक्त्वा
कामलालक्षणादिकमुक्त्वा च "भेदांस्तु तस्याः शृणु
कुम्भमाह" श्लोको महांस्तत्र च पूर्वभेदैः" तेन कुम्भइत्येव
तस्या नामान्तरम् ।

कुम्भकार पुंस्त्री कुम्भं करोति क-अण् उप० सं० ।
(कुमार) १ जातिभेदे अमरः । सा च जानिः "वैश्यायां
विप्रतथौरात् कुम्भकारः सुउच्यते" उचनसोक्ता
ब्रह्मवैवर्ते "मालाकारात् चर्मकायां कुम्भकारोऽव्यजा-
यत" इति "पट्टिकारात् तैलिक्यां कुम्भकारो बभूवह"
इति पुराणान्तरं तेन उत्तमाधमवर्णसङ्करत्वात् जाति
भेदस्तु देशभेदेन व्ययस्याथः । जातित्वात् स्त्रियां ङीष् ।
२ कुम्भकारके त्रि० स्त्रियां टाप् सि० कौ० सुग्वबोधमते
ततोऽपि ईप् तन्मते प्रणप्रत्ययविधानात् । "यत् कुम्भका-
रपयनोपरिपङ्कलेपस्तापाय केवलमहो न च तापशान्यै"
उद्भटः ३ कुक्कुभविहगे पुंस्त्री० हेम० स्त्रियां ङीष् ।

कुम्भकारिका स्त्री कुम्भसेव कार आकारोययाः कप् अत-
इत्त्वम् । १ कुलत्यायाम् (कुराधि कलार) राजनि०
तस्यास्तदाकारत्वात् तथात्वम् । कुम्भं करोति क-लुल् ।
कुम्भकारक कुम्भकर्त्तरि त्रि० स्त्रियां टाप् अतइत्त्वम् ।
कुम्भकारी स्त्री कुम्भसेव कार आकारोऽस्याः गौरा० ङीष् ।
१ कुलत्यायाम् राजनि० २ मनःशिलायां जटाध० कुम्भ-
कारस्य कुलाब्जस्य पत्नी ङीष् ३ कुलालभार्यायाञ्च ।

कुम्भकेतु पु० कुम्भः केतौ ध्वजे यस्य । शम्भरासुरसेनापतिभेदे
"कुम्भकेतुः सुदंष्ट्रश्च केशिरित्येवमादयः" हरि० १६३ अ०
कुम्भचक्र न० नर० ज० उक्ते चक्रभेदे । चक्रशब्दे विवृतिः ।
कुम्भज पु० कुम्भाज्जायते जन-ड ५ त० । १ अगस्त्ये सुनौ
कुम्भयोमिश्रशब्दे विवृतिः । २ वशिष्ठे सुनौ शत्रोणाचार्ये
च ४ घटजाते त्रि० कुम्भजन्मकुम्भजातादयोऽप्यत्र ।

कुम्भतुम्बी स्त्री कुम्भ इव तुम्बी । अलावूभेदे राजनि०
तदुगुणास्तैवौक्तायथा "मधुरा कुम्भतुम्बी तु शीता
पित्तहरा मता । रस्या ज्वरापहा प्रोक्ता आ-
सकासकफाक्षयत्"

कुम्भटासी स्त्री कुम्भिकायां (पाना) शब्दरत्ना०

कुम्भनाभ पु० कुम्भइव नाभिरस्य अक्षसमा० बलिदैत्यपुत्रभेदे

"बलेः पुत्रशतं त्वासीत् वाणज्येष्ठं नराधिप ! । हत-
राष्ट्रश्च सूर्यश्च चन्द्रमाश्चेन्द्रतापनः । कुम्भनाभो
गर्हभाक्षः कुक्षिरियेवमादयः" हरिव० २ अ०

कुम्भपद्यादि बहुव्रीहौ पादशब्दान्यलोपङीष्निपातन
निमित्ते शब्दगणभेदे स च गणः

"कुम्भपदी एकपदी जलपदी मूलपदी मुनिपदी गुण-
पदी शतपदी सूत्रपदी गोधापदी कलशपदी विपदी
लणपदी द्विपदी त्रिपदी षट्पदी दासीपदी श्रितपदी
विष्णुपदी सुपदी निष्पदी व्याहृपदी कुनिपदी कणपदी
शुचिपदी द्रुपदी स्वरपदी शतपदी अष्टपदी स्यू-
पदी अपदी सूचीपदी" ।

कुम्भपाद त्रि० कुम्भ इव स्त्रीतः पादोऽस्य कुम्भपद्या० स्त्रीत्वेन
विशेषोक्तेर्नान्यलोपः । घटतुल्यपादयुक्ते लीपदरोगयुते
स्त्रियां कुम्भपद्या० अन्यलोपः ङीष् च । कुम्भपदी
इतिभेदः ।

कुम्भमण्डूक पु० कुम्भे मण्डूक इव । कुम्भमालगस्यदेशतया
निन्द्ये । पातिसमितादित्वात् चमेऽस्य समासः तेन नास्य
समासान्तरघटकता । युक्तप्रारोह्यादित्वात् आदुदासोऽयम्
कुम्भमुद्रा स्त्री "दद्याद्बुधं पराद्बुधे क्षिप्वा हस्तद्वयेन तु ।
सावकाशमेकमुद्रिं कुर्यात्" हस्तमुद्रिका सा तन्त्र
सारोक्ते मुद्राभेदे कलसमुद्रादयोऽप्यत्र स्त्री

कुम्भयोनि पु० कुम्भः योनिरुत्पत्तिस्थानमस्य । १ अगस्त्ये सुनौ
"प्रससादोदंथादम्भः कुम्भयोनेर्महौजसः" रघुः । २ वशिष्ठे
सुनौ । तयोः यथा च ततउत्पत्तिस्तथाह रामा० उ० का०
८३ अ० "अशरीरः शरीरस्य जते म्यस्य महासुनिः । वसि-
ष्ठस्तु महातेजा जगाम पितरन्निजम् । शोऽभिवाद्य ततः
पादौ देवदेवस्य धर्मवत् । पितामहमणोवाच वायुभूतरदं
वचः । भगवन्निमिशापेन विदेहत्वमुपागमम् । देवदेव !
महादेव ! वायुभूतोऽहमण्डज ! । सर्वेषां देहहीनानां
महद्बुद्धिर्भवति । लुप्यन्ते सर्वकायाणि हीनदेह
स्य वै प्रभो ! । देहस्यान्यस्य सङ्गावे प्रसादं कर्तुमर्हसि ।
तनुवाच ततोऽब्रह्मा स्वयंभूरभिनम्रभः । मितावरुण-
जन्नेज व्यापिशस्यं महायशः । अयोनिजस्त्वं भविता-
तत्तापि द्विजघत्तम ! । धर्मेण बभूता युक्तः पुनरेष्यसि मे व-
शम् । एवमुक्तस्तु देवेन अभिवाद्य प्रदक्षिणम् । जत्वा
पितामहं त्वर्थं प्रययौ वरुणाश्रयम् । तमेव कालं मितोऽ-
पि वरुणत्वमकारयत् । क्षीरोदेन सहोमेतः पूज्यमानः सु-
रेश्वरैः । एतस्मिन्नेव काले तु उर्वशी परमाप्सराः । यद-